

**DIO OSTAVŠTINE
HRVATSKIH
KNJIŽEVNIKA S
BJELOVARSKOG
PODRUČJA U
GRADSKOME MUZEJU
BJELOVAR**

MLADEN MEDAR
Gradski muzej Bjelovar
Bjelovar

Kulturno-povijesni odjel Gradskog muzeja Bjelovar osim velikog broja ostalih zbirki ima i Zavičajnu zbirku, koju nastoji popunjavati i ostavštinama književnika rođenih u Bjelovaru ili na području današnje Bjelovarsko-bilogorske županije, istodobno surađujući u istraživačkim i izložbenim projektima vezanim za književnu baštinu, ponajprije zavičajnu, i to s Narodnom knjižnicom "Petar Preradović" i Maticom hrvatskom, Ogrankom Bjelovar¹.

¹ Gradski muzej Bjelovar surađuje i s institucijama izvan Bjelovara. Stoga u kontekstu ove teme treba istaknuti da je, zahvaljujući suradnji s Austrijskim kulturnim institutom u Zagrebu, 21. veljače 1996. godine u galeriji Gradskog muzeja postavljena izložba posvećena životu i djelu Franza Kafke, jedna od niza izložbi koja je tada obilazila hrvatske muzeje predstavljajući najznačajnije austrijske pisce. Otvorenju izložbe bili su nazočni Erich Campestrini, zamjenik direktora Austrijskoga kulturnog instituta, Günter Preindl, austrijski opunomoćenik za prosvjetnu suradnju te germanist docent dr. Marijan Bobinac,

Malobrojan ali važan popis takvih osoba s bjelovarskog područja počinje imenom **Ivana Trnskog**², čiji književni počeci

koji je za učenike i građanstvo u bjelovarskoj gimnaziji održao predavanja *Austrijska književnost i Franz Kafka*.

² **Ivan Trnski** (Nova Rača pokraj Bjelovara, 1. svibnja 1819. – Zagreb, 30. lipnja 1910.), graničarski časnik (pukovnik) upravne struke, književnik i plodan prevoditelj (prevodio je s češkoga, ruskoga i njemačkog jezika), sedam desetljeća kontinuirano prisutan tijekom nekoliko razdoblja hrvatske književnosti 19. i početka 20. st. (od 1842., kada objavljuje svoju prvu knjigu pjesama, zatim satire *Zvekan opet na svijetu*, zbirku pjesama *Krijesnice, I - II*, *Svakolika mu djela, I - II*, pjesme *Jezerkinje* i pjesničke prijevode *Iz slavenske rodbine*, pa sve do 1910. godine, kada je prije smrti, kao prvi predsjednik Društva hrvatskih književnika, objelodanio knjigu pripovjedaka). Nakon završetka studija u Grazu (gdje je, zahvaljujući državnoj stipendiji, od 1839. do 1841. godine studirao pravno-političke znanosti, Ljudevit Gaj mu je ponudio mjesto urednika u svom časopisu *Danica horvatsko-slavonsko-dalmatinska*, ali Trnski se ipak zapošljava kao upravni časnik druge banske pukovnije u Petrinji, a sljedeće godine postaje izvjestiteljem u štabu Prve banske pukovnije u Glini, pod upravom pukovnika baruna Josipa Jelačića. Trnski je za života dobio nekoliko odlikovanja za svoj rad: od cara je primio odlikovanje Reda Franje Josipa I, bio je odlikovan Komandirskim redom Željezne krune II. razreda, papinskim Redom sv. Grgura Velikog, carskim turskim Redom Medždije i viteškim švedskim Redom mačeva. Bio je počasni član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Matice hrvatske, Društva sv. Ćirila i Metoda, Braće Hrvatskog zmaja te počasni građanin Bjelovara, Zagreba i Broda na Savi. Godine 1927., prigodom 30. obljetnice Hrvatske čitaonice u Novoj Rači, na novoj jednokatnoj zgradi osnovne škole društvo Braća Hrvatskog zmaja postavilo je spomen-ploču s ovim tekstom:

OVDJE SE RODIO 1818
IVAN VITEZ TRNSKI

sežu u razdoblje hrvatskoga narodnog preporoda, a koji će se, nakon što 1871. godine postane prvim velikim županom novoosnovane Bjelovarske županije te nakon odlaska u Zagreb sljedeće godine, vinuti do barda hrvatske književnosti te će na prijedlog Božidara pl. Kukuljevića iz Ivanca na glavnoj osnivačkoj skupštini Društva hrvatskih književnika u prostori-rijama Matice hrvatske u Zagrebu 22. travnja 1900. godine prihvatiti časnu dužnost prvoga predsjednika novoosno- vanog Društva hrvatskih književnika.³

HRVATSKI PJESNIK.
OVU PLOČU POSTAVLJAJU
PRIGODOM 30. GOD.
HRVATSKE ČITAONICE U N. RAČI
BRAĆA HRVATSKOG ZMAJA
1927.

Međutim, godine 1990. upozorio sam na činjenicu da se na toj ploči nalaze čak dva netočna podatka (vidjeti: Mladen MEDAR, *Životopis književnika Ivana Trnskog, prvog župana Bjelovarske županije* /u naslovu je pogrešno otisnuto “župe”!/, Bjelovarski zbornik 90, Gradski muzej Bjelovar, Bjelovar 1990., str. 179.): jedan je mjesto, a drugi godina njegova rođenja. On je, naime, rođen 1819. godine, što je registrirano u *Liber baptismatorum No 4., 1809-1831*, Župnog ureda Blažene Djevice Marije Nova Rača (nav. dj., str. 176.), i to u **staroj**, prizemnoj zgradi trivijalne škole u kojoj se nalazio i stan učitelja, njegova oca Josipa Trnskog i majke Ane, rođene Ringlhamn), a koja se nalazila u blizini. Ta zgrada te, 1927. godine, više nije postojala.

³ U povodu obljetnice proglašenja Bjelovara slobodnim i kraljevskim gradom (1874. - 1994.), u Studijskom odjelu stare zgrade Narodne knjižnice “Petar Preradović” u Bjelovaru, uz izložbu *Život i djelo Ivana Trnskog (1819.-1910.)*, predavanja o Ivanu Trnskom 26. svibnja 1994. godine održali su akademik Dubravko Jelčić – o Trnskom kao književniku, te Mladen Medar – o njemu kao prvom županu Bjelovarske županije (vidjeti i: Mladen MEDAR, *Životopis Ivana Trnskog, prvog župana Bjelovarske*

Muzej u ovom trenutku još uvijek nema ništa od njegove originalne dokumentacije, ali posjeduje jedan od njegovih portreta (sl. 1.). Ovjekovječio ga je hrvatski slikar Josip Hohnjec⁴, što je prvi u

županije, Bjelovarski zbornik 90, Bjelovar, 1990., str. 175-182., kao i tekst Dubravka JELČIĆA, *Ivan Trnski – prvi predsjednik Društva književnika Hrvatske*, nav. dj., str. 183-184. (dio Jelčićeva teksta u cijelosti objavljenog u *Kronici Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, god. VI., br. 17, Zagreb, 1980., str. 8.). Iste godine, u povodu spomenute obljetnice, Ogranak Matice hrvatske Bjelovar i Grad Bjelovar postavili su trojici istaknutih hrvatskih književnika Bjelovarčana spomen-ploče, i to **Vladimiru Jurčiću**, na kuću u kojoj je rođen (Ul. Tomaša Masaryka 5), **Krsti Špoljaru**, na kuću u kojoj je živio i radio (Ul. Ive Kozarčani- na 5, u neposrednoj blizini ulice koja se spaja s tom, a koja je do tada nosila ime Nikole Demone- nje, i preimenovana je u Ulicu Krste Špoljara) te **Željku Sabolu**, na glavno pročelje zgrade bjelovarske gimnazije koju je pohađao (Ulica Matice hrvatske 14). Ondje je postavljena stoga što kuća u kojoj je živio i radio u Bjelovaru, u Haulikovoj ulici 1a, nije njegova rodna kuća. Osim toga, bila je uvučena u dvorište i vrt duboko iza uličnog zida i visokih ulaznih metalnih vrata, nedostupna prolaznicima. Prema njegovu vlastitom svjedočanstvu, rođen je u niskoj prizemnici u ulici Augusta Šenoa, preko puta stare zgrade Koestlina. Do tada su spomen-ploče takve vrste u Bjelovaru postavljene samo dvojici istaknutih pripadnika ilirskog pokreta, i to na kućama u kojima su umrli: **Ferdi Rusanu** (Paulin Kloštar, 10. prosinca 1810. – Bjelovar, 2. svibnja 1879.) u današnjoj Rusanovoj ulici 5 i **Matiji Smodeku** (Novaci kod Varaždina, 4. siječnja 1808. – Bjelovar, 22. rujna 1881.) na tadašnjem Sajmištu, danas Trgu Stjepana Radića br. 5). Obje spomen-ploče postavili su Slobodni i kraljevski grad Bjelovar i Braća Hrvatskog zmaja istoga dana 1924. godine, u povodu obilježavanja 1000. obljetnice Hrvatskog kraljevstva.

⁴ Mladen MEDAR, Hohnjec, Josip, u: *Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, sv. 1., Leksi-

nizu portreta velikih župana Bjelovarske županije, a zatim, od 1886., i Bjelovarsko-križevačke županije.

Ovaj popis trebao bi, preko **Đure Sudete**, **Vladimira Jurčića**⁵, **Krste Špoljara**⁶,

kografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1995., str. 338. - ISTI, Hohnjec, Josip, u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 5. (Gn - H), Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 2002., str. 602.

⁵ **Vladimir Jurčić** (Bjelovar, 24. rujna 1910. – ubijen na nepoznatome mjestu i nepoznatog nadnevka 1945.), pjesnik, esejist, feljtonist, književni, kazališni, glazbeni i likovni kritičar, koji se u hrvatskoj književnosti javio 1928. godine, jedan je iz plejade hrvatskih književnika koji su bili desetljećima prešućivani. Autor četiriju zbirki pjesama: *Lirika 1932* i *U metropoli* tiskane su 1932. godine, *Ogledalo vremena* 1936., *Svijetli vidici* 1940. godine, a svoje najpoznatije djelo, knjigu feljtona *Kako su umirali hrvatski književnici i umjetnici 1846. - 1936.* objavio je u vlastitoj nakladi u Zagrebu 1936. godine. Nakon gotovo polustoljetnog prešućivanja konačno je rehabilitiran 1993. godine izdanjem njegovih izabranih pjesama *Vječna straža*, s iscrpnim predgovorom Dubravka Horvatića (*Vladimir Jurčić – jedan iz plejade prešućivanih*, str. 5-13.), u izdanju Nakladnog zavoda Matice hrvatske i Ogranak Matice hrvatske Bjelovar, a zatim je tiskana i knjiga Marice KURTAK i Vladimira STRUGARA *Ogledalo vremena. Život i književno stvaralaštvo Vladimira Jurčića*, Ogranak HPKZ Bjelovar i Čvor, Bjelovar, 1999.

⁶ **Krsto Špoljar** (Bjelovar, 1. rujna 1930. – Zagreb, 28. studenoga 1977.), književnik. Diplomirao je hrvatski jezik i jugoslavenske književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Godine 1953. javlja se u Krugovima prvom prozom *Ana je otišla*, a uz prozne tekstove nastavlja objavljivati i pjesme, kritike i prikaze. Sastavio je antologiju hrvatske ljubavne poezije *Ljubav pjesnika*, zbornik hrvatske satirične poezije *Smijeh i rane* te zbornik *Pripovjedači Zagrebu* (sa Š. Vučetićem). Od 1962. godine tajnik je, a zatim i urednik biblioteke

Željka Sabola, Milana Taritaša⁷ i **Mirka Sabolovića**⁸, biti završen **Goranom**

Pet stoljeća hrvatske književnosti, te suradnik i urednik časopisa *Republika* (1962. - 1968.). Bio je član Društva hrvatskih književnika i Matice hrvatske. Objavio je zbirke pjesama *Ja svakidašnji*, *Porodica harlekina* i *Raj* te romane *Brod čeka do sutra*, *Mirno podneblje*, *Stračara male sreće*, *Terasa anđela čuvara*, *Gvožđe i lovor*, *Tuđina*, *Vrijeme i paučina*, *Sentimentalni odgoj na hrvatski način*, *Neprilike s muzom*, *Vjenčanje u Parizu* i knjigu *Hrvatska balada*, zabranjenu 1971., i ponovno tiskanu 2004. godine. Dobitnik je nagrade "Vladimir Nazor" za 1969. godinu.

⁷ **Milan Taritaš** (Ždralovi pokraj Bjelovara, 4. prosinca 1932. – Zagreb, 7. rujna 1996.), profesor hrvatskog jezika i književnosti te francuskog jezika, književnik i muzejski djelatnik, diplomirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, radio u Osnovnoj školi u Velikom Grđevcu, na Pedagoškoj akademiji u Pakracu, Narodnom sveučilištu u Bjelovaru, Centru za izvanškolski rad u Zagrebu, a do smrti je bio muzejski pedagog u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu. Bio je član Matice hrvatske, suradnik u nekoliko školskih i kulturnih ustanova, urednik nekoliko stručnih časopisa, te časopisa za djecu. Bio je stalni suradnik dječjih časopisa "Radost", "Smib", "Modra lasta" i "Naš koutek". Autor je knjiga pjesama i priča *Ljudski smijeh*, *Pauk i frulica*, *Medaljoni*, *Odbljesci*, *Moje kockice*, *Smjelica i druge priče*, *Kolaž*, *Dvanaest*, priče *Velika trka* i *Gdje izvire potok*, a bavio se književnom teorijom (knjige *Osnovna sredstva pjesničkog umijeća*, *Rječnik književne interpretacije*) i književnom kritikom. Pisao je epigrame i aforizme. Pokretač je *Lovrakovih dana kulture* u Velikom Grđevcu (1986.). Dobitnik je državne nagrade "Ivan Filipović" (1994.).

⁸ **Mirko Sabolović** (Pavlovac, 25. studenoga 1935. – Bjelovar, 30. rujna 2005.), učitelj i književnik, član Društva hrvatskih književnika i Matice hrvatske. Učiteljsku školu pohađao je u Križevcima, a Pedagošku akademiju u Zagrebu. Kao nastavnik hrvatskog jezika radio je u školama na Visu, u selima u okolici Bjelovara, te u III. osnovnoj školi u

Slika 1. Josip Hohnjec: Ivan vitez Trnski, ulje na platnu

Tribusonom⁹, jednim od najplodnijih i

Bjelovaru. Hrvatski jezik nekoliko je godina predavao djeci hrvatskih radnika u Njemačkoj i Švicarskoj. Objavio je romane *Okupljanje, Pijanstva, Razmeđa, Ožiljci, Jawohl, Kako sam postao lopov, Na istoku zapada, Vitezovi i štakori* te *Pardon, gospodo*. U rukopisu mu je ostao roman pod naslovom *Bože sačuvaj*. Autor je scenarija za televizijske filmove *Razmeđa, Slučaj Filipa Franjića, Kasno, natporučniče, Špijunska veza, Ucjena* i *Zamke*, te za igrani film *Hoću živjeti*.

- ⁹ **Goran Tribuson** (Bjelovar, 6. kolovoza 1948.), diplomirao je jugoslavistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je i magistrirao s temom *Naracija u književnosti i filmu* (1977.) Radio kao stručni suradnik u Republičkom savjetu za naučni rad (1976.-1979.), u Vjesnikovoj agenciji za marketing (1979.-1995.), u Nakladi leksikon kao pomoćnik glavnog urednika *Hrvatskog leksikona*, a zatim i kao pomoćnik glavnog urednika *Velikoga školskog leksikona* (1995.-2002.). Od 2000. godine predaje scenarij na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu, a iste godine izabran je za člana suradnika HAZU. Književnim radom bavi se od 1969. godine, član je Hrvatskog centra PEN-a od 1997. godine. Od 1972. do 2004. objavio je tridesetak knjiga proze, dobitnik je nekoliko književnih nagrada ("Ksaver Šandor Đalski" 1991. i 1999.; "Miroslav Krleža" 1999. i "Vladimir Nazor" 2000.). Zastupljen je u domaćim i stranim antologijama. Autor je nekoliko filmskih scenarija, a za *Crvenu prašinu* (1999.) i *Ne dao Bog većeg zla* (2002.) nagrađen je Zlatnom arenom na Filmskom festivalu u Puli. Naravno, G. Tribuson još je uvijek premlad da bi bio predmetom zanimanja jednoga muzeja, ali sam ga ipak obradovao činjenicom da sam 2004. godine u gomili nerazvrstane i neobrađene građe u muzejskoj knjižnici našao i sačuvao nešto na što je i sam zaboravio: dva njegova prvijenca iz 1950-ih godina, jedan kratki prozni rad u šapirografiranom školskom listu Druge osnovne škole u Bjelovaru koju je pohađao kao učenik 3. a razreda (*Izlet u svemir. Moja mašta*, Izvor, II. osnovna škola Bjelovar, 1958., str. 4.) te jedan crtež s istom temom, na str. 10. istog

najčitanijih suvremenih hrvatskih romanopisaca. No skupljanje građe za neke od njih tek nas čeka, a za neke se vode pregovori s članovima njihovih obitelji, npr. o ostavštini Krste Špoljara te Milana Taritaša.

U ovom trenutku najaktualnija su dvojica hrvatskih književnika: pjesnik i pripovjedač, učitelj **Đuro Sudeta**¹⁰ (sl.

časopisa iz 1959. godine, uz tekst učenika Ivice Kirina *Moje putovanje u svemir* (pismo G. Tribusonu od 2. rujna 2004. godine).

- ¹⁰ **Đuro Sudeta** (Stara Ploščica, 10. travnja 1903. – Koprivnica, 30. travnja 1927.), pjesnik i pripovjedač. Učiteljsku školu završio je u Zagrebu i postao, od 1923. do 1927. godine, kako će sam zapisati, "privremeni učitelj pridijeljen Građanskoj školi u Virju", baveći se cijelo to vrijeme kulturnom djelatnošću. Oboljeviši od tuberkuloze, umire u 24. godini. Za života je objelodanio samo dvije zbirke pjesama: *Osamljenim stazama* (1924.) i *Kućice u dolu* (1926.). Posmrtno izlazi njegova zbirka *Sutoni* (1929.) i fantastična pripovijest *Mor* (1930.), koja je ponovno tiskana i 1942. godine. Sljedeće godine tiskana su njegova sabrana djela (dvije knjige proze i dvije knjige poezije), a zatim se od 1963. godine u raznim samostalnim izdanjima, te s drugim pjesnicima povremeno pojavljuju njegovi radovi. Godine 1991. Matica hrvatska – Ogranak Garešnica izdaje knjigu *Izabrane pjesme i priloge Đure Sudete*, a pod pokroviteljstvom Ministarstva prosvjete i kulture u njegovu rodnome mjestu 29. lipnja 1991. godine otkriven mu je spomenik. Godine 2002. u Virju izlazi knjiga *Đuro Sudeta u Virju 1923. - 1927.* U svibnju 2002. godine osnovan je Odbor za obilježavanje stote obljetnice njegova rođenja, a skup posvećen toj obljetnici, u organizaciji Bjelovarsko-bilogorske županije te pod pokroviteljstvom Razreda za književnost HAZU i Matice hrvatske (uz akademika Milana Mogušu i dopredsjednika središnjice Matice hrvatske Stjepana Sučića, o Sudetinu djelu govorili su akademici Miroslav Šicel i Dubravko Jelčić, te Ilija Pejić), održan je u Visokom učilištu u

2.) te pjesnik, povjesničar umjetnosti i leksikograf **Željko Sabol**¹¹.

Bjelovaru 11. travnja 2003. godine. Nekoliko dana kasnije u Koprivnici je također održan stručni skup o 100. obljetnici rođenja Đure Sudete. Sljedeći znanstveni skup o Đ. Sudeti održan je u Bjelovaru 6. svibnja 2004. godine, u Narodnoj knjižnici "Petar Preradović". Na njemu su sudjelovali Miroslav Šicel, Đurđica Ivanišević, Stjepan Hranjec, Ivan Pinter, Ivan Slišurić, Stjepko Težak, Diana Zalar i Ilija Pejić (Branimir Donat i Božidar Petrač svoja predviđena izlaganja nisu održali). Krajem lipnja 2004. godine u ediciji Stoljeća hrvatske književnosti izašla je knjiga *Izabrana djela Đure Sudete*, a 2005. tiskan je zbornik radova *Đuro Sudeta, pjesnik i pripovjedač*, s posljednjega Znanstvenog skupa održanoga u Bjelovaru (v. bilj. 19). Đurino pravo ime je Juraj, koje je dobio po svecu. Pa kako je kip svetog Jurja, postavljen s još tri barokna kipa u središnjem bjelovarskom parku u 18. stoljeću (izradio ih je nepoznati varaždinski majstor), 1949. godine srušen te počeo propadati te padati u zaborav, isto se dogodilo i s likom i djelom Đure Sudete. Međutim, kako su ipak sva četiri bjelovarska kipa (*Sv. Terezija Avilska*, *Sv. Jelena Križarica*, *Sv. Ivan Nepomuk* i *Sv. Juraj*) napokon spašena, restaurirana i na samom kraju 20. stoljeća opet postavljena na svoja povijesna mjesta, tako su i navedeni skupovi o Đuri Sudeti "obnovili" lik i djelo toga duže vrijeme nepravedno zapostavljenog pjesnika.

¹¹ **Željko Sabol** (Bjelovar, 28. studenoga 1941. – Zagreb, 5. rujna 1991.), pjesnik, povjesničar umjetnosti i leksikograf. Diplomirao je povijest umjetnosti i komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Već kao učenik bjelovarske gimnazije ističe se svojim slikarstvom i zrelim pjesničkim tekstovima. Tih će godina svoju prvu pjesmu, prvu likovnu kritiku i prvi prikaz jedne knjige objaviti u lokalnim novinama – *Bjelovarskom listu*, u kojemu će s prekidima surađivati sve do 1990. godine. Na natječaju zagrebačkoga srednjoškolskog lista *Polet* nagrađen je 1958. godine prvom nagradom za poeziju. Kao student bio je urednikom kulturne rubrike *Studentskog lista*,

a zatim i *Poleta*. Bio je jedan od utemeljitelja Ogranka Matice hrvatske u Bjelovaru, tajnik Izdavačkog odbora i urednik Matičina glasila *Rusan* 1971. godine. Zbog članstva u MH i hrvatskog proljeća, a osobito zbog tada kultne, a danas antologijske pjesme *Kad izgovorim tvoje ime*, zbog koje je protiv njega pokrenut sudski postupak, a cjelokupna neprodana i zaplijenjena naklada čakovečkog *Hrvatskog koledara* za 1972. godinu, u kojemu je ona ponovno objelodanjena, spaljena, on mora otići iz Bjelovara u Zagreb. Bio je član Matice hrvatske, Društva hrvatskih književnika i Hrvatskog centra PEN-a. Objavio je pet zbirki pjesama: *Dio po dio*, *Opreke*, *Kao krug na vodi*, *Krila, teška krila*, *Sve je skriveno u tvoje ime*, a šesta, *Bez nas*, objelodanjena je nakon njegove smrti. Autor je pjesničke mape *U gluho doba*, s dvanaest bakropisa Zlatka Kesera, te monografije o slikaru Daliboru Jelaviću, mnoštva likovnih kritika i predgovora u katalozima brojnih izložbi istaknutih hrvatskih slikara, koje je sam organizirao i postavljao, pisac članaka, eseja, studija te autobiografskih zapisa, koje je objavljivao u brojnim novinama, časopisima i enciklopedijama. Zastupljen je u svim značajnijim antologijama hrvatskog pjesništva i preveden na slovenski, makedonski, engleski, talijanski, francuski, češki i japanski jezik. Bio je izuzetno plodan tekstopisac za kvalitetna glazbena ostvarenja, koja izvode najistaknutija imena hrvatske estrade: Gabi Novak, Tereza Kesovija, Jasna Zlokić, Vice Vukov, Arsen Dedić, Ivica Percl ili Mišo Kovač, surađivao je s najpoznatijim hrvatskim skladateljima (A. Dedićem, N. i S. Kaloderom, Đ. Novkovićem, H. Hegedušićem i drugima). Pjesnik koji je drugima u svojim pjesmama ulijevao nadu: "Ima još nade za nas" i "Sutra je novi dan i život teče, ne postoji ni bol ni jad što proći neće", nagrižen ozbiljnom bolešću i potresen agresijom na Hrvatsku, nije izdržao – svoj plodonosni život završio je samoubojstvom. Uzrok tom činu naslućuje se u Željkovu pismu upućenom 28. kolovoza 1991. godine Branimiru Donatu. Pokopan je na starom bjelovarskom groblju sv. Andrije u Bjelovaru.

Slika 2. Đuro Sudeta

Sudetina ostavština sastoji se od svežnja pisama, razglednica i dopisnica koje je pisao u razdoblju od 1920. do 1926. godine učiteljici Ceciliji Debač, i to od osamnaest pisama, sedam razglednica s vedutama gradova, osam razglednica s reprodukcijama umjetničkih slika, jedne božićne čestitke te šest dopisnica. Tu su i izresci iz novina: dvanaest njegovih objelodanjenih pjesama (*“Da ne pišem ove pjesme još jednom, izrezao sam ih iz Zore i Luči, pa Vam ih šaljem”*, napisat će u popratnom pismu iz Zagreba 6. studenoga 1920. godine), kao i tekst Cecilije Debač *U spomen Đure Sudete - u povodu 15-godišnjice smrti*, izrezan iz novina *Nova Hrvatska*, br. 101 iz 1942. godine. Dva od tih pisama su ilustrirana, što svjedoči o slikarskim afinitetima Đure Sudete (sl. 3). Gradskome muzeju Bjelo-

var tu je ostavštinu 2003. godine, prema želji sada već pokojne gospođe Debač, ustupila na trajnu pohranu gđa Miroslava Majcen rođ. Kuzmanić (učenica Cecilije Debač u školi na Knežiji u Zagrebu 1940.-1944. godine).

Građa o **Ž. Sabolu** prikuplja se duže vrijeme, a sadržava rukopise, pisma, razglednice, fotografije i novinske članke, i to razne pjesme iz njegova gimnazijskog razdoblja, dio proznih tekstova te pisma i razglednice koje je slao mnogim osobama u raznim prigodama. Među korespondencijom se nalaze dopisnice i razglednice koje je svojedobno slao ravnateljici Muzeja, pripremajući izložbe slika pojedinih hrvatskih slikara, te njegova pisma koja je slao Muzeju, radeći na svojoj posljednjoj izložbi u povodu 200. obljetnice dolaska Čeha na bjelovarsko područje, koju nije doživio, kao ni tiskanje njegova teksta u katalogu te izložbe.¹²

I dok se za Sudetinu ostalu ostavštinu zdušno godinama brinuo njegov brat Mato, sudbina cjelokupne Sabolove ostavštine nezavidna je. Naime, nakon njegove smrti rodbina je jednostavno razvukla sve što se nalazilo u njegovoj kući i u njegovoj radnoj sobi u Bjelovaru: knjige, rukopise, predmete, uspomene... Tako je nestala i njegova privatna zbirka slika istaknutih hrvatskih slikara, koju je Željko namjeravao pokloniti Bjelovaru. Stoga je jedan od zaista dragocjenih dokumenata iz njegove ostavštine popis od 63 imena likovnih umjetnika čija je dje-

¹² Željko SABOL, *Došli su k nama kao stranci, ali nisu stranci...*, 200 godina zajedno! 200 let pospolu, katalog izložbe, Savez Čeha i Slovaka u Republici Hrvatskoj i Gradski muzej Bjelovar, srpanj - kolovoz 1991., str. 5-54.

la Sabol imao u svom bjelovarskom i u zagrebačkom stanu (već kao gimnazijalac Željko se i sam uspješno bavio slikanjem

pa je od tri njegova ulja na platnu iz 1959. godine u privatnom posjedu bjelovarskih i jedne zagrebačke obitelji, jedna od

Slika 3. Pismo Đ. Sudete s romantično-sjetnim prizorom, upućeno iz Zagreba Ceciliji Debač 8. svib-
nja 1926. godine

②

života. A ti si, Alenka, nestala u onom času kad smrt za tebe nije predstavljala ništa. A smrt je ništa pored onima kojima se i život u jednom času može učiniti ništavnim.

I mi smo danas prisiljeni vjerovati da si sve učinila u momentu u kojemu nisi vidjela vlastiti život, u kojemu to nisi htjela ili možda nisi mogla učiniti. Prisiljeni smo vjerovati da je bila potrebna jedna riječ, jedan dolarak, možda ohrabrenje jedne najbližnje ljudske ruke. A sve to u tom času nisi imala.

→ I jedna zvijezdama tišina noći iz koje dolazi maj, jedna zvijezdama tišina u kojoj svi glasovi razorno prerastaju u jednu zaglušnu buku u kojoj se čitav sadašnji i budući život tragično pažimlje u jedan je — dini trenutak, u jednu jedinu riječ, u jednu jedinu pomoć, u pomoć koja nadhrasta čovjeka i pobjeđuje ga.

Najjači i najponosniji uvijek prvi posustaju, posustaju jer vide čitav svijet u sebi a ne sebe u svijetu. A mi smo svdje zbog puta koji nam predstoji, zbog puta kojega svakim danom ponovo savladujemo. I svakim danom još jednom moramo pobjeđiti...

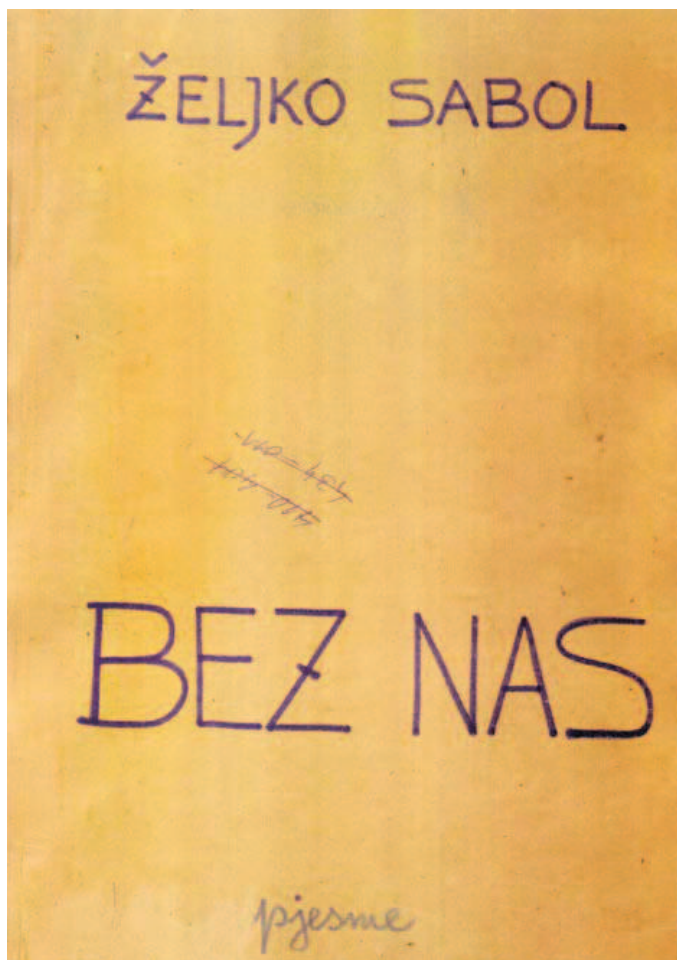
A ti to nisi mogla, Alenka. Nisi to mogla možda zbog toga što si živjela u svijetu koji nije bio tvoj svijet, možda zbog toga što nisi mogla prihvatiti njegove ponekad okrutne zakone.

Slika 4. Dio Sabolova oproštajnog govora preminuloj kolegici (1962.)

slika poklonjena bjelovarskom muzeju). Novi vlasnik kuće u Bjelovaru, g. Jakšeković, naknadno je pronašao dio Sabolovih rukopisa i predao ih Muzeju, a to je učinila i njegova susjeda gđa Katica Svoboda, poklonivši nam bilježnicu s prvim Željkovim pjesmama i pokojim proznim radom, koji su nastali još za vrijeme njegovih gimnazijskih dana (sl. 4.). Također je ostao sačuvan na četiri stranice školske bilježnice s crtama velikog formata nalivperom pisan oproštajni govor koji je Željko napisao svojoj kolegici iz razreda Alenki M., koja se u svibnju 1962. godine ubila zbog nesretne ljubavi.

Dvadeset devet godina kasnije ubio se i Željko, a među rijetkim dokumentima koji su ostali nakon njega postoji i jedan gotovo bizarnoga sadržaja: na vijest o njegovoj smrti stigao je i jedan brzojav sućuti njegovoj majci. A Marija Sabol već je godinu dana bila mrtva!¹³

Dio je knjiga iz zagrebačkog stana, zahvaljujući prof. Josipu Biliću, ipak dospjelo u Leksikografski zavod. A kada je u podrumu toga stana novi vlasnik pronašao mapu s rukopisnom zbirkom pjesama *Bez nas* (sl. 5.) i predao je Arsenu Dediću, šest godina nakon toga, zahvaljujući dr. Anti Stamaću, ta je pjesnička zbirka objelodanjena u Erasmus

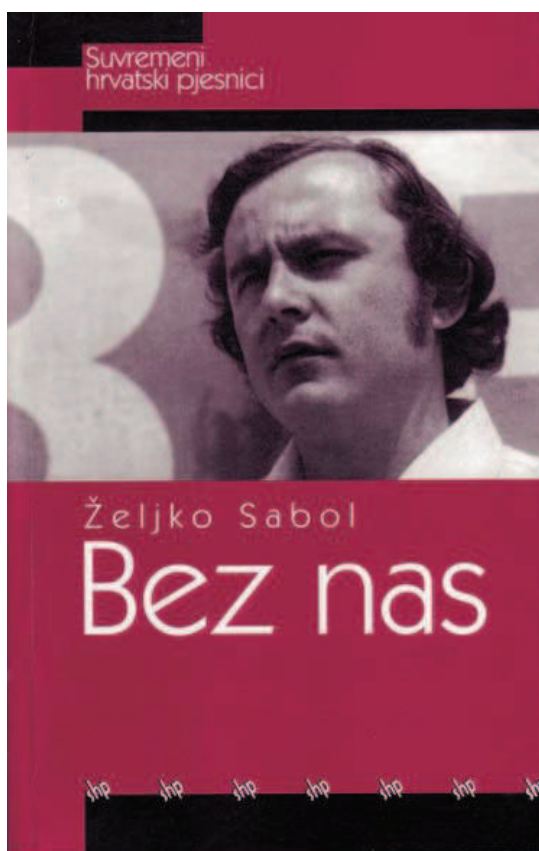
Slika 5. Fascikl s rukopisnom zbirkom pjesama "Bez nas" (Sabolov rukopis)

nakladi u Zagrebu¹⁴ (sl. 6.). Isti rukopis, pronađen kasnije u stolu dopredsjednika DHK, također ne tako davno preminulog Anđelka Novakovića, predan je autoru ovoga rada s molbom da ga čuva u Ogranku Matice hrvatske Bjelovar¹⁵, no

¹³ Marija Sabol, rođena Mavrović, umrla je u bjelovarskoj bolnici u 82. godini života u subotu 14. srpnja 1990. godine.

¹⁴ Željko SABOL, *Bez nas. Pjesme*, Suvremeni hrvatski pjesnici 1., Erasmus naklada, Zagreb, 1997.

¹⁵ Slavica TRGOVAC, *Rukopis pjesama Željka Sabola u Bjelovaru – Vrijednu ostavštinu čuvat će Matica hrvatska*, Bjelovarac, god. 15., br. 5, Bjelovar, 5. veljače 2004., str. 5.;

Slika 6. Naslovnica objelodanjene zbirke

valja se nadati da će na kraju ipak naći dostojno mjesto u Sabolovoj ostavštini u Gradskome muzeju Bjelovar.

Ono što je autor ovog priloga na raznim stranama i na razne načine do sada prikupio samo su *reliquae reliquiarum* onoga u što je – družeći se sa Željkom od gimnazijskih dana pa sve do njegove prerane, tragične smrti – imao uvid. Činjenica je da je Željko u jednom trenutku slabosti i sam nešto uništio: radilo se o velikom albumu, u koji je lijepio sve tekstove o sebi, sve fotografije i sve pjesme koje su mu objavljivane na stranicama raznih novina (na početku se nalazila njegova

također i: *Bez nas*, Vijenac, god. XII., br. 260, Matica hrvatska, Zagreb, 19. veljače 2006., str. 36. (preneseno iz *Bjelovarca*).

fotografija u “hamletovskoj” pozi, s ljudskom lubanjom u ruci). Izložen opasnosti kao aktivni sudionik hrvatskoga proljeća i član Matice hrvatske, u strahu i iz opreza, sam je uništio taj dragocjeni album, dio njegova života, dio njega samoga. Zvao ga je albumom taštine...

Ne treba zaboraviti ni ostavštinu bjelovarskoga gimnazijalca, učitelja i književnika **Mate Lovraka**¹⁶, koji je brojnim antologijskim djelima obilježio cijelo razdoblje hrvatske književnosti za djecu i mladež. Ali ta je ostavština našla svoje logično, trajno mjesto u Hrvatskome školskome muzeju u Zagrebu.¹⁷

Gradski muzej Bjelovar posjeduje samo dva dokumenta koji nisu organski vezani za njegovu ostavštinu, ali imaju veze s njim: fotografije iz 1975. godine, sa snimanja filma po jednome od njegovih najpoznatijih djela *Vlak u snijegu* redatelja Mate Relje, na pruži Bjelovar

¹⁶ **Mato Lovrak** (Veliki Grđevac, 8. ožujka 1898. – Zagreb, 14. ožujka 1974.), učitelj, književnik. Učiteljsku školu pohađao je u Zagrebu te radio u školama u Kutini, Ilovskom Klokočevcu, Velikom Grđevcu i Zagrebu. Pisao je pripovijetke, a osobitu je popularnost stekao romanima tematski vezanima za djetinjstvo. Autor je dvadesetak književnih djela, od kojih su najpoznatiji *Slatki petak*, *Djeca Velikog sela*, *Vlak u snijegu*, *Družba Pere Kvržice*, *Anka Brazilijanka*, *Sretna zemlja* i *Prijatelji*. Djela su mu prevedena na slovenski, albanski, mađarski, češki, slovački, poljski i njemački jezik. Od 1986. godine u njegovu rodnome mjestu Velikom Grđevcu svake se godine održavaju *Lovrakovi dani kulture*, na kojima se dodjeljuje i republička nagrada najboljem romanu za mladež u protekloj godini.

¹⁷ Obitelj Lovrak tu je ostavštinu poklonila HŠM-u 1978. godine (*Hrvatski školski muzej 1901. - 2001. Stalni postav*, Hrvatski školski muzej, Zagreb, 2001., str. 289-290.).

– Kloštar Podravski, kod Velikog Trojstva. Te je prizore (sl. 7.) ovjekovječio nekadašnji ravnatelj bjelovarskog muzeja Zvonimir Lovrenčević.

Ono što je do sada skupljeno služi u istraživačkom radu književnim i kulturnim povjesničarima, biografima i bibliografima, a autor ovoga teksta tu je građu i sam upotrijebio za nekoliko samostalnih izložbi, koje navodimo.

1. Izložba *Bjelovar u djelima znanstvenika, književnika i likovnih umjetnika*, koja je u galeriji Gradskog muzeja Bjelovar predložena javnosti u ožujku 2000. godine (sl. 8.). Na njoj su od književnika – s njihovim pjesmama, esejima, romanima i dnevničkim zapisima u kojima spominju Bjelovar – bili zastupljeni Hugo Badalić, Lujo Varga Bjelovarac, Miroslav Krleža, Ivan Supek, Mirjana Matić Halle, **Krsto Špoljar**, **Željko Sabol**,

Milan Selaković, **Mirko Sabolović**, **Goran Tribuson**, Vladimir Bažant, Eduard Špoljar.

2. U povodu svečanog otvorenja nove zgrade Narodne knjižnice “Petar Preradović”, za izložbu postavljenu u njezinu Studijskom odjelu pod nazivom *Zavičajni pisci – hrvatski književnici Bjelovarčani: Krsto Špoljar – Željko Sabol - Mirko Sabolović – Goran Tribuson*; u lipnju 2001. godine.

3. Raznovrsna dokumentacija Ž. Sabola upotrijebljena je za veliku retrospektivnu izložbu o njegovu životu i radu *Osjećam se vrlo čudno, kao da sam na odlasku – Željko Sabol 1941.-1991.*, koja je, suradnjom Gradskog muzeja, bjelovarskog Ogranka Matice hrvatske i Grada Bjelovara postavljena u rujnu 2001. godine u galeriji Gradskog muzeja Bjelovar (sl.

Slika 7. Scena sa snimanja filma “Vlak u snijegu”

Slika 8. Prizor s otvorenja izložbe

9. i 10.), u povodu 10. obljetnice njegove smrti.¹⁸ Na 29 panoa i u šest vitrina, na temelju sačuvanih originalnih dokumenata, pisama, fotografija, novinskih članaka i knjiga, ulomaka iz pjesnikova spisateljskog opusa, pjesničkoga i proznoga, te iz tekstova onih autora koji pišu o njegovu životu i djelu kronološki su obuhvaćena tematskim cjelinama i prikazana važnija razdoblja i događaji u životu

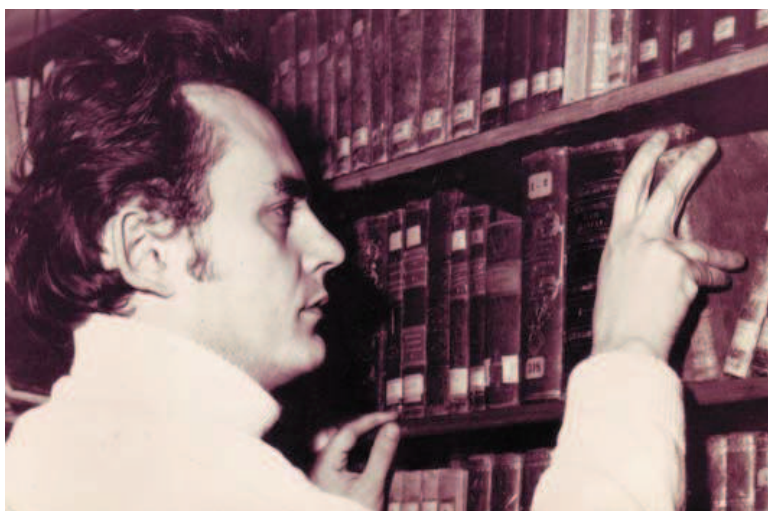
važno mjesto u hrvatskoj književnosti i kulturi.

4. Spomenuta ostavština Đure Sudete prezentirana je javnosti u Kulturno-povijesnom postavu GMB-a prigodnom izložbom pod nazivom *Đuro Sudeta - pjesnik bolne nježnosti* (sl. 11.), u sklopu znanstvenoga skupa posvećenoga tom pjesniku, održanoga u Narodnoj knjižnici "Petar Preradović" u Bjelovaru u svibnju 2004. godine.¹⁹ Pisma, dopisnice i razglednice te nekoliko izrezaka iz novina bilo je izloženo u dvije staklene vitrine, a na panou, kojim je dominirao Sudetin portret s potpisom, bili su predočeni izabrani ulomci iz njegovih najpoznatijih djela.

Ovom prigodom treba istaknuti i činjenicu da su dvojica hrvatskih književnika

¹⁸ U Odboru za obilježavanje 10. obljetnice smrti Željka Sabola, koja je obilježena u srijedu 5. rujna 2001. godine, najprije u Leksikografskom zavodu "Miroslav Krleža" u Zagrebu, a zatim u Bjelovaru, i to polaganjem vijenca na pjesnikov grob, postavljanjem vijenca na spomen-ploču na pročelju zgrade gimnazije, te otvorenjem retrospektivne dokumentarne izložbe o pjesnikovu životu i djelu, bili su Dalibor Jelavić, akademski slikar; Josip Bilić, leksikograf; Arsen Dedić, glazbenik i Dubravko Adamović, akademski slikar (Zagreb) te Đurđa Adlešić, gradonačelnica Bjelovara; Mladen Medar, dipl. arheolog i povjesničar umjetnosti; Zdravko Ivković, predsjednik bjelovarskog Ogranka Matice hrvatske i Željko Supančić, nekadašnji ravnatelj Medicinske škole (Bjelovar).

¹⁹ *Đuro Sudeta - pjesnik i pripovjedač*, Zbornik radova sa znanstvenoga skupa o Đuri Sudeti, održanoga u Bjelovaru 6. svibnja 2004., Bjelovarsko-bilogorska županija i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Bjelovar - Zagreb, 2005.

Slika 9. Željko Sabol kao mladi kustos u Gradskome muzeju Bjelovar (snimi Miro Pacas, 1969.)

rođenih u Bjelovaru istodobno bili i djelatnici u muzejima: pjesnik **Željko Sabol** svoju je muzejsku djelatnost započeo kao kustos galerist Gradskog muzeja u Bjelovaru (sl. 13.), zatim je bio voditelj Galerije Forum u Zagrebu, a na kraju član redakcije Likovne enciklopedije Leksikografskog zavoda "Miroslav Krleža" u Zagrebu. **Milan Taritaš**, pisac priča i pjesama za djecu, od kojih je desetak njih antologijske vrijednosti, od 1973. godine pa do kraja života radio je u zagrebačkome Muzeju za umjetnost i obrt te dao znatan doprinos metodici i pedagogiji rada u muzejima.

I na kraju ovog osvrta na građu Kulturno-povijesnog odjela Gradskog muzeja Bjelovar, koja je predmetom zanimanja međunarodnoga skupa *Muzej(i) (i) književnost(i)*, uvijek postoji dvojba što od prikupljene građe ostaviti, a što izlučiti da ne opterećuje zbirku. U prvoj fazi zasigurno treba skupljati sve do čega možemo doći, pa i naizgled beznačajne papiriće s autorovim sasvim usputnim bilješkama, koje su kasnije možda upotrijebljene kao misli za pjesmu, esej ili

roman. Ali ne treba zanemariti i neku možda sasvim prozaičnu, naizgled danas zaista potpuno bespredmetnu građu koja se, primjerice, prema važećim pravilima arhivske struke, izlučuje odmah (poput računa za struju, komunalne usluge ili telefon, možda nikada plaćenih, poput Sabolovih – uz njih je i opomena za neplaćeni račun PTT usluga poslan mu 35 dana **nakon** njegove

smrti, 10. listopada 1991. godine!), ili nakon određenog broja godina. Dakako, s kasnijom objektivnom kritičkom analizom (a zatumljenih eventualnih osobnih, emotivnih razloga) gleda njihova daljnje čuvanje, kako bi ono najbespredmetnije ipak na kraju bilo izlučeno, ali u konačnici svakako ne potpuno.

Pritom treba imati na umu rečenicu koju u jednom svom radu navodi Slobodan Prosperov Novak, citirajući vjerojatno nekog stranog autora: "Kada bismo otkrili i Shakespeareove račune iz perionice rublja, trebali bismo se prema njima odnositi s poštovanjem, jer oni će možda sutra nekom boljem umu od nas značiti važnu građu!"²⁰

²⁰ Slobodan PROSPEROV NOVAK, *Theatralia u bjelovarskom Historijskom arhivu, Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, god. VI., br. 14-15-16, Zagreb, 1980., str. 340.

**A PART OF THE LEGACY OF
CROATIAN AUTHORS FROM
THE BJELOVAR REGION AT THE
BJELOVAR MUNICIPAL MUSEUM**

The cultural and historical department of the Bjelovar Municipal Museum includes, among others, a Local History Collection that it strives to expand through bequests from authors born in Bjelovar and the region of the Bjelovar-Bilogora County. A small but significant list of such individuals from the Bjelovar region begins with the name of Ivan Trnski, the first administrator of the Bjelovar County (1871) and the first president of the Society of Croatian Writers (1900), whose literary beginnings go back to the period of the Croatian National Revival. This list should move through Đuro Sudeta, Krsto Špoljar, Željko Sabol, Milan Taritaš and Mirko Sabolović, and end with Goran Tribuson, one of the most prolific and most widely read contemporary Croatian novelist. However, we have yet to collect material relating to some of these authors, and negotiations are underway with members of their families.

At the moment the most significant are two Croatian authors: the poet and storyteller Đuro Sudeta (Stara Ploščica, 10th April 1903 - Koprivnica,

April 30th 1927), and the poet, historian of art and lexicographer Željko Sabol (Bjelovar, December 28th 1941 - Zagreb, September 5th 1991). Material relating to Ž. Sabol has been gathered for some time, and includes manuscripts, letters, postcards, photographs and newspaper articles.

Sudeta's legacy consists of a bundle of letters and postcards that Sudeta wrote in the period between 1920 and 1926 to the teacher Cecilija Debač, and of several newspaper articles. They were donated to the Bjelovar Municipal Museum in 2003 by Mrs Miroslava Majcen nee Kuznamić (a pupil of Cecilija Debač in the school in Knežija in Zagreb between 1940 and 1944). The collected material is also used for study by literary and cultural historians, biographers and bibliographers, as well as in the Museum's exhibition activities (several times so far). It is interesting to note that two Croatian authors born in Bjelovar were also museum professionals: the poet Željko Sabol began his museum career as a curator at the Bjelovar Municipal Museum, and went on to head the Forum Gallery in Zagreb before moving to the editorial board of the Encyclopaedia of Art. A writer of stories and poems for children, Milan Taritaš was a life-long museum educator at the Museum of Arts and Crafts in Zagreb.